

Öğretmen Homeros

Homer, the Teacher

ESRA ÇAĞRI MUTLU
Van Yüzüncü Yıl University

Received: 30.04.2018 | Accepted: 28.05.2018

Abstract: From earliest times, Homer was regarded as an authority in education, and in shaping social and political life. For Homer in Iliad and Odyssey describes the dominant values, moral virtues of the Greek culture via its heroes. In fact, this narration has opened the way for him to be regarded as the first teacher of the Greeks. His most famous students are Achilles and Telemachus. He talks about Achilles' education in Iliad, Telemachus' in Odyssey through his teachers. But the education of these two heroes is both similar and different in some ways. From the moment Achilles was born, he knows the values of the class he belongs to, who he is. On the contrary, Telemachus as a child without a father does not know who he is. Yet, their education which is centered around not only words but also deeds, makes these two heroes know what to say and what to do. In the end, they gain the honor of becoming a Homeric hero. So the aim of this paper is to elaborate both different and similar educations of these heroes.

Keywords: Homer, the Homeric education, virtue, Kleos.

© Çağrı Mutlu, E. (2018). Öğretmen Homeros. *Beytulhikme An International Journal of Philosophy*, 8 (1), 319-338.

Öyleyse, Glaukon, Homeros hayranlarına rastlayınca ne yapacaksın? Sana derlerse ki: “Homeros Yunanlılığın kurucusudur; insanları yönetmek, yetiştirmek için ondan örnek almalı, davranışlarımızı onun öğütlerine uydurmamız”; bu adamları saygıyla selamlar, sevgiyle kucaklarsın; sizden değerli insan yoktur, dersin; bence de Homeros şairlerin en büyüğü, tragedya şairlerinin de başıdır, dersin (Platon, 2010, 606e-607a).

Giriş: Ardalan

Öğretmen olarak Homeros’un rolünden bahsetmek aslında bir yandan Homeros’u ilk öğretmen olarak kabul eden kültürün hangi ahlaki ya da toplumsal kabuller üzerinden yükseldiği, öte yandan Homeros’un bize neyi öğretebileceği sorusunu önvarsayar. Çünkü Homeros’un her iki metninde yani *İlyada* ve *Odysseia*’da asıl mesele, eğitimden ziyade kahramanlar üzerinden vurgu yapılan temel ahlaki özelliklerdir. Dolayısıyla söz konusu metinlerde ahlaki kavramların var olup olmadıkları ya da bu kavramların bizim alışık olduğumuz içeriklere sahip olup olmadıkları sorusu üzerinden eğitim ve etik arasında bir bağlantı kurularak tartışmaya girmek belki de en iyi başlangıç noktasıdır. MacIntyre’in da belirttiği gibi; belli dönemlerle ilgili etik sorular sormak, bu soruları oluşturmak adına kullanılan kavramlara dikkat etmeyi de beraberinde getirir (MacIntyre, 2001, s. 9). Bu bağlamda Grekler, yaşama insan-merkezli bir biçimde yaklaşırlar; diğer toplumların her şeye gücü yeten, insani özelliklerden tamamen sıyrılmış tanrıları veya bu tanrıların yeryüzündeki yansımaları olan kralları varken, yalnızca Grekler insanı “yaratmışlardır” (Jaeger, 1946, s. xxiii).

İnsanı merkeze alan Grek kültürünün tarihine dair söylenecek çoğu şey ise en erken çağlardan itibaren eğitimde, sosyal ve politik hayatı şekillendirmede bir otorite olarak kabul edilen Homeros’un *İlyada* ve *Odysseia*’sını merkeze almak demektir. Grekler için şairleri en geniş ve köklü anlamıyla halkın öğretmenleridirler. Şairin görevi eğitmektir fakat bu eğitimin amacı; özsel olarak estetik olmaktan ziyade üzerinde durduğu, hakkında konuştuğu kahramanı ölümsüzleştirmektir. Şair-öğretmen Homeros’un ölümsüzlüğe erişmeyi amaçlayan kahramanların öğretmenleri olarak kabul ettiği danışmanlar, bu kahramanlar için birer örnektirler ve bu danışmanların eğitim aracı olarak sıklıkla kullandıkları yöntem ise, eski kahramanların muhteşem başarılarına dair ölümsüz anlatılardır (Marrou,

1982, s. 13). Kahramanların öğretmenleri konumundaki bu danışmanların en ünlü eğitim araçları da verdikleri öğütlerdir.

Tüm bunların yanında şairin öğretmen, şiirin de bir eğitim aracı olması şiirin insan ruhunun en derinlerine yerleşmesi; kendinde ahlaki bir inanç beslemesiyle mümkündür. Şair bu inanca uygun hakikati söyler fakat belli bir ideale uygun hakikati seçer ve temsil eder (Jaeger, 1946, s. 36).¹ O halde aklımızda her daim tutmamız gereken; Homerik destanların sunduğu eğitimin, kahramanlar ve soylular çağına ait bir hakikate ve bu hakikatin bilgisinin kazanılmasına yönelik olduğudur. Önümüzde duran tabloyu oluşturan, savaşçı bir kültürün ve onun soylu savaşçıların ahlak ve değerleridir. En büyük ahlaki değer ise kazanılması gerekli olan saygınlığı kazanmak ve bu kazanım uğruna gidilmesi gereken yolu gidebilmektir (Finley, 2014, s. 144-145). Bu ahlaki değerlere en belirgin biçimde sahip olduğu kabul edilen *İlyada* ve *Odysseia*'da Homeros Grek kültürünün temelini oluşturmuş, onun kendisinden yükseleceği kavramları yaratmış ve her birine hem bireysel hem de toplumsal düzen içinde hayat vermiştir. Bahsi geçen kavramlar arasında en başta gelen, diğer bütün kavramların kendisine bağlandığı kavram ise İngilizceye çoğunlukla *virtue* olarak çevrilen, Türkçede ise "erdem" ile karşılanan *aretedir*. Eğer Homerik bir eğitimden bahsedilecekse ilk yapılması gereken de *aretenin* ne olduğunu, ne anlama geldiğini ve içine neleri aldığını analiz etmektir.

Şimdi, Homeros'un yaşadığı ya da öyle olduğu varsayılan IV. ve V. yy.lardaki Grek kültürünün tarihi Jaeger'e göre *aretenin* tarihidir. Bunun nedeniyse *aretenin* oldukça geniş kapsama sahip bir kavram olması ve içine yalnızca insani özellikleri değil, insan olmayan varlıkların mükemmelliklerini de almasıdır. Fakat insanlar söz konusu olduğunda *areteden* bahsetmek herkesin, daha doğrusu sıradan bir insanın *areteye* sahip olduğunu söylemekle aynı şey değildir. Diğer bir deyişle, sıradan insanın Homeros'un evreninde *areteye* sahip olması mümkün değildir; *arete* yalnızca soylu bir ırktan gelen insana ait olabilir (Jaeger, 1946, s. 5). Bu insanlar ise çoğunlukla ya krallar ya da kahramanlardır. Kökensel olarak *aristosla* aynı kökü paylaşan *arete*, en üstün yetenek ya da üstünlüğü kendinde taşır ki

¹ Bu tam da Platon'un, Homeros'u ve şairleri eleştirme nedenidir. Ona göre şairlerin tek yaptığı irrasyonelliği iletirmek ve bireysel değerleri evrensel değerler haline getirmektir. Bu kabulün ayrıntılı bir incelemesi için bkz. Mutlu, 2017.

aristosta çoğul kullanımıyla soyluluk/asilzadelik demektir. İsim olarak kullanılan *areteye* sıfat olarak denk gelen *agathos* bu soyluluk anlamını kendinde daha çok taşır. *Agathos*, soylulukla savaştaki cesaretin birleşimidir. Bu anlamda bazen “soylu” bazen “cesur” ama nadiren “iyi” anlamına gelir (Jaeger, 1946, s. 6). Homeros da ise bu anlamlardan tamamen uzak biçimde karşımıza çıkar. Homeros’un ideal toplumunda her bir insanın iyisinden (*agathon*) ve erdeminden (*arete*) bahsedilirken çoğunlukla bu kişinin payına düşeni yapması, onun *aretisini* gerçekleştirmesi ve bu yolla *agathosunu* kazanacağı kastedilir.

Diğer taraftan *agathonun* Homerik dönemdeki kullanımları ilk başlarda ahlaki bir içeriği kendilerinde taşımazlar; öncelikli anlamları askeri güç ya da savaştaki başarıyı destekleyen yeteneklerdir. İkincil anlamıyla sosyal pozisyona gönderme yapar. *Agathos* kişi kendisine hayran olunan, savaşta bir komutanın sahip olması gereken tüm niteliklere ve yeteneklere, barış zamanında bu yetenekler ve nitelikler nedeniyle sosyal avantajlara sahip olan kişidir (Adkins, 1960, s. 32). Bu kişinin utançtan kurtulma ya da kaçma kriteri, bir savaşçının niteliklerine ama aynı zamanda sosyal pozisyona sahip olmasıdır. Öte yandan Homerik bir kahraman sahip olduğu bu sosyal pozisyonu kazanmaz; aksine bu pozisyonu içine doğduğu eve, aileye ya da topluluğa borçludur. Toplumun üzerinde yükseldiği değerler belirli-dir; bu anlamda kişinin toplumdaki yeri, önemi, ayrıcalıkları önceden ona verilmiştir. Bu belirlenim içinde kişinin eylemlerinde başarısız olması, ona utancı getiren şey de olacaktır (Adkins, 1960, s. 32-35).

Aretisini gerçekleştirmek bakımından *agathos* olan soylu bir kişinin ya da kahramanın eylemleri temele alındığında asıl sınav alanı savaş ve sınavını başarıyla tamamladığının işareti ise zaferdir. Bu bağlamda Jaeger, onurla ulaşılmaya çalışılan *aretinin*, herkese üstün gelme arzusunun Homeros’un kahramanlarının temel işaretleri olduğunu söyler (Jaeger, 1946, s. 8). Homerik toplumun en çok değer verdiği şeyler iyi silahlanmış olma, savaşta, danışmada ve stratejide güçlü olmadır (Adkins, 1960, s. 36) çünkü ancak bunlar yoluyla bir kahramanın *aretisine* eriştiği söylenir. Ama *arete* yoluyla ulaşılan bu soyluluk yalnızca eyleme değil akla, sözlere de yayılmıştır ve öğretmen tam da bu noktada devreye girer. Dolayısıyla Homerik eğitimin içine hem aklı hem eylemi hem de karakteri aldığını – her eylem karakterden köken alır – söylemek mümkündür.

O halde bahsedilen eğitim bir yandan teknik bir yandan da ahlaki bir eğitimidir. Teknik yanda çocuk belli bir yaşam türüne hazırlanır. Ahlaki yanda ise belli türden ahlaki ilkelerle karşı karşıyayızdır. Diğer bir deyişle, varoluşa dair belli bir ideal sunulmakta ve ideal bir “adam” (*man*) tablosu bulunmaktadır; bu adamdan beklenen, eğitimi aldığı savaşçı veya arıtılmış/işlenmiş (*refined*) “şövalye” olmasıdır (Marrou, 1982, s. 9). Bu eğitime dayanan yaşamın çok değerli olacağı açıktır; fakat bir yandan da kahramanların ona ulaşmak adına her şeye hazır oldukları gözden kaçırılmamalıdır. Kahramanlar daha yüce idealler uğruna, cesaret ve azimle her şeyi feda etmeye hazırdırlar. Bu anlamda Homerik etik, aynı zamanda bir “onur” etiği olarak da okunabilir (Marrou, 1982, s. 11). Söz konusu olan “onur” ise karşımıza en çok Akhilleus’ta çıkar. Akhilleus’un Hektor ile olan mücadelesi tamamen onurunu kazanmak adınadır. İlk olmak, kazanan olmak, diğerleriyle olan bir mücadelede değerini kanıtlamak, büyük eylemler gerçekleştirmek; tüm bunlar bir kahramanın uğruna yaşadığı ve öldüğü şeylerdir (Marrou, 1982, s. 12).

Öte yandan daha önce de belirttiğimiz gibi Homerik insan değerini, karakterini tamamen ait olduğu topluluktan çıkarsar, yani o sınıfının meydana getirdiği bir canlıdır; *aretisi* diğerlerinin onun hakkında ne düşündüğüne bağlıdır. Her bir kişiye uygun olduğu kabul edilen davranış tarzı, ait olduğu topluluktaki sınıfı üzerinden belirlenir (Finley, 2014, s. 141). Bir topluluğun güvenliği için özsel olan *arete* ve *agathos* aynı zamanda belli bir sınıfa ait olmaya gönderme yapar ki eğitim de aslında bu sınıfın eğitimidir. Bu anlamda *arete* eğitimin tam da merkezinde olmak zorundadır. Eğitim *areteye* sahip olması beklenen soylu sınıfın eğitimidir ve bir topluluğun kültürünü belirleyen şey haline gelir. O halde antik eğitim, genç soylu sınıfın *arete* merkezli ahlaki eğitimidir.

Bu ahlaki eğitim Marrou’ya göre aynı zamanda “soylu savaşçı” kültüründen “katip” kültürüne geçişi de yansıtır. Bu anlamda eğitimin temelinde kahramanların yapıp ettiklerini övmeye adanmış Homerik metinler bulunur (Marrou, 1982, s. xiv). Grek kültürü çoğu zaman savaşçılar aristokrasine dayanan ayrıcalıklı bir kültüre gönderme yapar. Temsil edilen gerçek yaşamdan kareler değil, aksine kahramanca yapıp etmelerin bir tablosudur. Böylesi bir temsilde yalnızca tanrılara değil canavarlara, farklı türden canlılara da konuşma hakkı verilmiştir (Marrou, 1982, s. 4). Bu

canlılara örnek olarak verilebilecek en ünlü kahraman ise Akhilleus'un öğretmeni Kheiron'dur. Üstelik bu kahramanlar, barbar savaşçılar olarak da kabul edilemezler aksine yaşadıkları yaşam tam anlamıyla "nezaket/görgü" kurallarına dayanan bir yaşamdır. Nezaket yaşamı bir topluluk içinde nasıl davranılacağını, öngörülemeyen durumlara karşı nasıl tepki verileceğini ve hepsinden önemlisi nasıl konuşulacağını öğrenmeyi gerektirir (Marrou, 1982, s. 6). Söz konusu yaşama kavuşmak adına alınan eğitime ise Telemakhos'un eğitiminde tanık oluruz.

Bu eğitim türlerine geçmeden Homerik kültüre dair farklı bir okumadan da kısaca bahsetmek gerekir ve söz konusu okuma Telemakhos'un eğitiminde merkezde olan ve ileride bahsedeceğimiz *kleos* kavramıyla yakından ilgilidir. Homerik kültüre dair çok ünlü bir yorumcu olan Adkins'e gidildiğinde karşımızda şimdiye kadar anlattığımız; onura, nezakete dayanan bir yaşamdan veya kültürden ziyade, bir "utanç" kültürü bulunur.

Adkins çoğunlukla adalet, doğruluk olarak çevrilen *dikaioisyne* kavramını ve yazgı ya da kader olarak çevrilen ama tam anlamıyla bunlarla karşılanamayacak olan *moriayı* ele alarak, insanın ahlaki bir yükümlülüğe sahip olup olmadığını, buna bağlı olarak insanda özgür bir irade olup olmadığını; yapılan eylemlerin iradi (*bekon*) ya da iradi olmayan (*akon*) eylemler olup olmadıklarını tartışır. Ona göre karşımızda duran kültür içerisinde eylemlerin konumu insani olmayan bir düzeyde kontrol edilmektedir. Bu anlamda Adkins açısından Homeros'un kahramanlar dünyasında her şey doğaüstü bir şekilde önceden belirlenmiştir. Bahsi geçen belirli şeyler arasına ahlaki sorumluluğa dair yargılar da girer; bu yüzden de insani eylemlerin tamamına insanların kendilerinin neden olduklarını söylemek güçtür (Adkins, 1960, s. 11-13).

*Moir*a insanın payına düşen şeydir. Homerik evrende kişi kendisine ayrılmış bir yere/paya sahiptir ve bu payın kendisine yüklediği her şeye katlanması gerekir; bunun aksine davranmak bir utanç meselesidir. Utanç (*aiskhion*) bir insanın eylemlerini aşağılamak, eylemlerine leke sürmek adına kullanılan en güçlü kavramlardan biri kabul edilir. Dolayısıyla Adkins için Homerik insanın tüm eylemlerinden ahlaki bakımdan sorumlu olduğunu söylemek pek de mümkün değildir; *moiranın* hakimiyetinden kaçan tek şey ölümdür, ölüm belirlidir ama ne zaman, nerede ve kimin elinden olacağına dair kesin bir şey söylemek mümkün değildir. İnsani

eylemin insan-üstü bir nedenini belirlemek sorumluluk hakkında konuşmamayı da beraberinde getirir (Adkins, 1960, s. 20-25). Bu yüzden de onura, nezakete dayanırmış gibi görünen toplum aslında kahramanları belli beklentilerin yükü altına sokar ve bu beklentilerden kaçış yoktur çünkü onlar çok önceden ve ilahi bir düzeyde belirlenmişlerdir. Kahramanın beklentileri karşılamaması utancın ve belki de topluluktan dışlanmanın kaynağıdır. Böylesi bir durumun ise Homerik bir kahraman için ölümden farkı yoktur.

Öte yandan Lloyd-Jones bu keskin kabullerden önce Homerik metinlerde ahlaki kavramların bulunup bulunmadığına yalnızca kavramların terminolojisine giderek değil, kahramanların eylemlerine ve davranışlarına bakarak karar vermemiz gerektiğini belirtir (Lloyd-Jones, 1971, s. 2). Ona göre eylemler mevzu bahis olduğunda iki farklı düzlemde bahsetmek mümkündür: tanrısal ve insani. Bu iki düzlem birbirlerine yakından bağlıdır ve tanrıların, insani eylemlere etkide bulunmaları üzerinden bu bağlılık açığa çıkarılabilir. Tanrılar ve insanlar, düzeni sağlamak adına kendi “şeref”lerini (*time*) elde etmek zorundadırlar. Bu şeref kazanma bağlamında adalet aynı zamanda kurulu düzenin korunması da demektir. Bu kurulu düzeni ayakta tutacak ise kendilerine düşen payı yerine getiren, hem söz hem davranış bakımından *aretelerini* gerçekleştiren kahramanlardır. Dolayısıyla adalet yalnızca kahramanın utançtan kurtulmasına bağlanamaz ya da başka bir deyişle tanrısal müdahale aslında insandan sorumluluğu almaz; aksine ona kurulu düzeni devam ettirme sorumluluğunu yükler.

Tüm bunlar ışığında her iki türden kültürün yani bir yandan onurun merkezde olduğu bir yandan ise utancın merkezde olduğu kültürlerin en iyi anlatıldığı metinler olarak Homeros’un metinleri uzun yıllar kabul görmüştür. Homerik kahramanlar içine doğdukları kültürün -her ne ise- bir parçasıdır ve onların içine doğdukları kültürü anlamaları ve belki de bir anlamda kazanmaları kendilerine verilen eğitimin temel işlevidir. Böylesi bir eğitimi en iyi göreceğimiz metin ise *İlyada*’dan ziyade *Odyseia*’nın ilk dört kitabıdır. Çünkü bu kitaplarda, Truva savaşının bitmesinin üzerinden uzun zaman geçmiş olmasına rağmen hala daha evine dönmemiş olan Odysseus’un oğlu Telemakhos’un eğitiminin aşamalarından bahsedilmekte ve aslında bu eğitim Homerik kültürün başat değerlerini bize göstermektedir. Baş kahraman Telemakhos olduğu için de ilk dört kitap

aynı zamanda *Telemakhia* diye de anılır. *Telemakhia*'nın eğitimi anlamadaki bu temel önemi yanında *Odysseia*'dan önce eğitim bağlamında ilk karşımıza çıkan kahraman, *İlyada*'daki Akhilleus'tur. Akhilleus'u takiben meseleyi devam ettiren ise *Odysseia*'daki Telemakhos'tur. Yapılması gereken ise, bu kahramanların öğretmenleri üzerinden farklı fakat yine de benzer iki eğitim biçiminin ele alınmasıdır.

1. Akhilleus'un Eğitimi

Öncelikle Akhilleus'un eğitimini incelersek, *İlyada*'nın IX. Kitabında öğrenci-öğretmen ilişkisine, Phoinks ve Akhilleus üzerinden tanık oluruz. Phoinks hem bir öğretmen görevine sahiptir hem de onu sık sık genç Akhilleus'a tavsiyeler verirken görürüz. Öte yandan *İlyada*'da Akhilleus'un öğretmeni olarak Phoinks'i görsek bile ondan önce, her ne kadar doğruluğu hala daha tartışılıyor olsa da, bu görevi yerine getiren başka bir öğretmenden bahsetmek mümkündür; o da en bilge kentaur (insan başlı at) olarak kabul edilen Kheiron'dur. Kheiron, tanrı Kronos ile Okeanos'un kızı olan Philyra'nın oğludur. Babası bir tanrı olduğu için ölümsüzdür. Annesi bir tanrı olmadığı içinse Kheiron aynı zamanda yarı insandır. Bu yüzden diğer kentaurlardan farklı olarak yırtıcı, azgın olmaktan ziyade ihtiraslarını, hiddetini, şehvetini yenmiş faziletli bir öğretmendir ve birçok ünlü öğrencisi vardır. En ünlü öğrencisi olan Akhilleus'un babası Peleus'un danışmanı ve arkadaşıdır. Diğer öğrencileri arasında ise tanrı Apollon'un oğlu, sağlık tanrısı olarak da kabul edilen Asklepios bulunur.

Kheiron'un Akhilleus'a verdiği eğitimi incelediğimizde ilk sormamız gereken soru, onun Akhilleus'a ne öğrettiğidir. Çünkü Akhilleus tüm Homerik kahramanlar içerisinde en "evcilleştirilmemiş" kahraman olarak karşımıza çıkar ki Finley'e göre bunun aksi bir kahramana rastlamak çelişki bile doğurabilir. Akhilleus kendinden başkasına karşı sorumluluk duymaz. Savaşmak ve savaşta en usta olduğunu göstermek onun için bir şeref/onur meselesidir (Finley, 2014, s. 149). Böylesi bir kahramanı eğitmek bir anlamda çok katmanlı bir görev olacaktır; bu yüzden de Jaeger açısından Kheiron'un öğrettiği hem karakter eğitimidir hem de Patraklos'un ağzından çıkan sözlere dayanarak onun Akhilleus'a tıp sanatını da öğrettiği görülür (Jaeger, 1946, s. 25). Aslında eğitimin içerdiği bu çeşitlilik Kheiron'un isminin etimolojisine gidilince de görülür. Kheiron isminin

kökeninde *kheir* bulunur ve bu kavram “el” olarak çevrilebilir. Kheiron da Akhilleus’a eli kullanmayı içeren bir sürü yetenek öğretir (Mackie, 1997, s. 6). Ona her şeyden önce avlanmayı, at binmeyi ve ok fırlatmayı öğretir. Bu eğitimi lir çalma ve tıp sanatı takip eder. Bu yüzden Akhilleus hem beden hem de ruhen verilen bir eğitime tabi tutulmuştur.

Öte yandan Akhilleus’un Kheiron’dan aldığı eğitime dair ayrıntıları Homeros’un *İlyada*’sından ziyade Ortaçağ’da Statius tarafından yazılmış *Akhilleid*’de buluruz. Çünkü Homeros *İlyada*’da Akhilleus’un babası Peleus’un sarayında büyüdüğünü ve annesi Thetis’in de onunla birlikte olduğunu yazar. Üstelik çocukluğundan itibaren öğretmeni olarak kabul edilen ise Phoiniks’tir. Buna rağmen yine de Homeros, Akhilleus’un tıp sanatını Kheiron’dan edindiğini söylemeden geçmez: “... bu ilaçları Akhilleus öğretmiş sana, o da Kentaur’ların en iyisinden öğrenmiş, Kheiron’dan...” (Homeros, 1975, XI. 831). Statius’a geldiğimizdeyse Kheiron’un gözetiminde geçen Akhilleus’un çocukluğuna dair bir hikayeye karşılıyoruz. Hikaye Akhilleus’un annesi tanrıça Thetis tarafından, Paris’in Helen’i kaçırması üzerine başlayacak olan Truva savaşı nedeniyle ve bu savaşın oğlunun başına açacağı talihsiz sondan korumak adına Kheiron’a teslim edilmesiyle başlar. Akhilleus’un Kheiron’un mağarasındaki yaşamı, eğitimi ve Kheiron’a duyduğu duygusal yakınlıkla devam eder. Bu duygusal yakınlığın nedeni ise Kheiron’un Homeros’ta varolan baba figürlerinin – Peleus ve öğretmen Phoiniks’in – yerine geçmesidir. Anlatım Thetis’in Kheiron uyurken oğlunu mağaradan kaçırmasıyla sona erer.

Şimdi öncelikle vurgulanması gereken bu yaşam hikayesi bağlamında karşımızda, Akhilleus’un sahip olduğu iki insan olmayan ebeveyn figürü bulunduğu (Heslin, 2005, s. 172-173) ki bu aslında *İlyada* boyunca ölümden korkmayan aynı zamanda da öfkeden gözü dönmesiyle insanlık dışı hareketlerde bulunan Akhilleus’u anlamayı daha da kolaylaştırır. Kheiron tarafından yetiştirilen Akhilleus’un yedikleri bile insani değildir; çiğ etle beslenir:

Emekleme dönemi yıllarımda bile... söylemek zorundayım ki hiç alışlagelmiş yemekler indirmedim mideme, ne de canavarın bereketli göğüslerinde açlığımı dindirdim ama aslanların zorlu iç organlarını ve yarı katledilmiş dişi kurtların bağırsaklarını kemirmek zorundaydım. Bu benim ilk ekmeğimdi... babam beni bu şekilde besledi (Statius, 1928, II. 102-107).

Kimi antik yazarlar söz konusu anlatımdan hareketle, Akhilleus'un adıyla beslenme tarzı arasında etimolojik bir bağ kurar. Fakat bu etimolojik bağlantı dışında farklı bağlantıları kabul eden yorumcularda vardır. Örneğin Kallimakhos, Akhilleus isminin kökeninde *akbos* kavramının bulunduğunu söyler, bu kavram ise "acı, ıstırap" anlamlarına gelir. *İlyada*'da Akhilleus, Hektor'u öldürmesi nedeniyle Truvalılara acıyı getiren, onlara ıstırap veren kahramandır. Euphorion içinse Akhilleus'un isminin kökeninde olumsuzluk öneki "a" ve "khile" (hayvanın iç organları) veya "kheilos" (dudak) bulunur. İlk anlamıyla Akhilleus hayvanların çiğ etiyle, ilikleriyle beslenir. İkinci anlamıyla ise normal bir bebek gibi dudakları anne sütü görmemiş Akhilleus ile tanışırız (Heslin, 2005, s. 177-178). Fakat her iki anlam içerisinde normal türden beslenmeyen bir çocukla karşı karşıyayızdır ve açıktır ki böylesi bir çocuğun eğitimi sıradan olamaz.

Bu bağlamda Akhilleus'un eğitimine dikkat ettiğimizde onun Kheiron'dan ilk öğrendiğinin avcılık ve müzik olduğu görülür. Statius bize bu eğitim tarzının ve içeriklerinin aynı zamanda Pindaros'tan sonra pedagojik mükemmellik adına bir örnek olarak kullanıldığını hatırlatır ve müziğin en önemli eğitim aracı olduğunu da vurgular (Heslin, 2005, s. 87). Bu eğitim aynı zamanda tanrısallığa da gönderme yapar çünkü hatırlanacağı üzere tanrı Apollon'un simgelerinden biri lir çalgısı diğeri ise avcılığdır. Sonrasında bu müzik ve avcılık eğitimine tıp eğitimi eklenir:

... Aynı zamanda bana hastalıkların yardımına koşacak sıvıları ve otları, hangi tedavinin kan akışını çok hızlı durduracağını, neyin uykuyu teskin edeceğini, neyin açık yaraları kapatacağını... öğretti ve kalbimin derinlerine ilahi adaletin öğretilerini yerleştirdi... en erken yıllarıma dair eğitimimi fazlasıyla hatırlıyorum dostlarım ve bunları hatırlamak ne tatlı (Statius, 1928, II. 160-165).

O halde söz konusu eğitimin bir yandan Akhilleus'a Homerik eğitimin de içine girenleri verdiği ama öte yandan onu Homerik kahramanların özelliklerinden uzaklaştırdığı açıktır. Şöyle ki tüm bu eğitim, Akhilleus'un ölümlü insanlar dünyasıyla ölümlü yarı insanlar dünyası arasında sıkışması anlamına da gelir (Heslin, 2005, s. 157). *İlyada*'da annesi Thetis'ten dolayı ölümsüzlüğe ve mükemmelliğe tanık olan Akhilleus, Kheiron ile canavarlığa tanık olur. Bu anlamda aslında Akhilleus, Aristoteles'in sosyal bir birliğe ait olmayan ya da kendi kendisine yeten insanın ya tanrı ya da canavar olabileceğine dair sözlerinin canlı örneği olarak da karşı-

mızdadır (Politika 1253a).² Akhilleus hiçbir kahramana benzemeyen bir kahramandır ve belki de bu yüzden *İlyada* onun “öfke”sine dair satırla başlar:

Söyle, tanrıça, Peleusoğlu Akhilleus’un öfkesini söyle.

Acı üstüne acıyı Akhalara o kahreden öfke getirdi,

ulu canlarını Hades’e attı nice yiğitlerin,

gövdelerini yem yaptı kurda kuşa (Homeros, 1975, I. 1-4).

Onun sahip olduğu öfkesi, savaşmaya ve herkesten iyi bir savaşçı olarak adını yaşatmaya dair arzusu kimseye benzemez. Bu kadar farklı bir kahramanın da normal bir öğretmen tarafından eğitilmesi indirgeyici olur. Ama Kheiron’dan dolayı gittikçe insanlıktan uzaklaşan Akhilleus’u tekrardan bir insan ve Homerik bir kahraman yapmak için insan bir öğretmene ihtiyaç vardır; o da Phoiniks’tir. Zaten Jaeger de bu iki öğretmene vurgu yaparak Akhilleus’un onlardan dolayı kendisinde bedeninin ve aklın uyumunu cisimleştirdiğini söyler (Jaeger, 1946, s. 26). Bedeninin öğretmeni yarı bir canavar olan Kheiron iken aklının öğretmeni Phoiniks’tir. Marrou ise bu ikili eğitimin nedeni olarak Homerik kahramandan her şeyi bilmesi gerektiğine dair bir beklentinin bulunmasını gösterir (Marrou, 1982, s. 8). Fakat Marrou ve ona benzer düşünen yorumcular, Akhilleus’a bahsi geçen eğitimi verebilecek kişinin Kheiron’dan ziyade Homeros’un daha fazla andığı Phoiniks olacağına hemfikirdirler.

Tüm bu yorumlar ışığında Phoiniks’in öğretmenliğinden bahsedilecekse öncelikle onunla Akhilleus arasında Kheiron ile olduğu gibi sıkı, baba-oğul ilişkisine benzer bir bağ olmadığı söylenmelidir. Akhilleus ona karşı hiçbir sorumluluk hissetmez. Phoiniks ile *İlyada*’nın IX. Kitabında tanışırız. *İlyada*’yı başlatan Akhilleus’un Agamemnon’a olan öfkesidir. Öfkesinin nedeni ise Agamemnon’un Akhilleus’un savaş ganimeti olan tanrı Apollon’un rahibesi Briseis’in kendisine ait olduğunu iddia etmesidir. IX. Kitap bu hikayenin devamıdır. Agamemnon’un çadırında geçen, Phoiniks’in geçmişe dair paylaştığı birçok anlatıyı da dahil ederek Akhilleus ile yaptığı uzun konuşmada onun Akhilleus’u sakinleştirmeye çalıştı-

² Hatta Aristoteles söz konusu pasajı Homeros’tan aldığı alıntıyla devam ettirir ve alıntı üzerinden insanın sosyal bir canlı olmasına dair argümanlarını sıralar. Onun için insan sosyal bir canlı olarak uygun bir eğitim aldığı anda mutlu bir yaşam sürme yolunda ilerler. Aristoteles’in konu hakkındaki ayrıntılı düşünceleri için bkz. Mutlu, 2018.

ğına tanık oluruz. Konuşmaya “...sevgili oğlum..” diye başlar. Akhilleus’a babası Peleus tarafından Truva savaşına onu eğitmek üzere gönderildiğini söyleyerek devam eder:

Tanrıya benzer Akhilleus, seni ben getirdim bu hale,
canım gibi sevdim, yetiştirdim seni,
... senin yüzünden neler çektim ben neler,
dedim tanrılar çocuğum olsun istemezler,
aldım oğul edindim seni kendime,
dedim bir gün gelir, belalardan korur beni (Homeros, 1975, IX. 485-495).

Bu sözlerin ardından Phoiniks Akhilleus’a yaptıklarından dolayı pişman olan Agamemnon’u affetmesini, öfkesine hakim olmasını ve böyle yaparsa Akhalar tarafından bir tanrı gibi onurlandırılacağını vurgular. Phoiniks’in söyledikleri karşısında Akhilleus sıcak bir biçimde cevap verir ama aynı zamanda Agamemnon’un tarafını tutarak onu sinirlendirmemesi gerektiğini ekler. Yorumcular bu konuşmadan hareketle Phoiniks’in ikinci bir baba gibi görülebileceğini, Agamemnon ile barışması öğüdüne rağmen ona karşı koyan Akhilleus’un karakterinin sınırlarını öğrenebileceğimizi vurgularlar (Avery, 1998, s. 390-391). Babası tarafından Akhilleus’a öğretmenlik yapmak üzere gönderilen Phoiniks ona, “hem sözlerin konuşmacısı/dile getiricisi, hem de eylemlerin yapıcısı/yerine getiricisi olmayı” (to be both a speaker of words and a doer of deeds) öğütler:

Peleus gönderirken seni Phthie’den Agamemnon’a,
Yanında gönderdiydi beni de.
Ufaktın, bilmiyordun insanlara kıyan savaşı,
Katılmamıştın ün veren toplantılara,
Onun için yolladıydı yanında beni,
Bütün bunları sana öğreteyim diye,
Olasın diye iyi konuşan, iyi işler başaran (Homeros, 1975, IX. 440-443).

O halde mesele yalnızca eylemler değil aynı zamanda sözlerdir de. Bir kahramanın sözlere sahip olması, nerede ne söyleyeceğini; eylemlere sahip olması ise nerede ne yapacağını bilmesinden geçer ve tüm bunları yapma gücünü ona veren de eğitimidir. Akhilleus alışlagelmiş Homerik kahra-

manlardan farklıdır; öfkelerini ve gururunu nasıl bastıracağını bilmez. Bunu ona birinin öğretmesi gerekir; öğretebilecek en uygun kişi de söz konusu konulara dair deneyime sahip olan Phoiniks'tir. Phoiniks ona bir kahramanın öğrenmesi gereken normal şeyleri öğretir (Mackie, 1997, s. 5); verdiği eğitim Kheiron'un eğitiminin tam zıddıdır. Yapılmak istenen Akhilleus'u mümkün olduğunca Homerik kahramanlara benzetmek ya da yaklaştırmaktır çünkü kendisine en baştan verili olan *aretelerini* kazanacaksa gerekli olan sosyal kabulleri ve geçmişten gelen gelenekleri bilmelidir; Phoiniks de ona tüm bunları öğretir. Verdiği eğitim ise tıpkı Telemakhos'un eğitimine benzer.

2. Telemakhos'un Eğitimi

Bu bağlamda Telemakhos'un eğitimine geldiğimizde, Phoiniks'in Akhilleus'a verdiği benzer ama kimi yönlerden farklı bir eğitim görürüz. Benzerdir çünkü eğitim hem beden hem de ruh eğitimini içerir. Farklıdır çünkü Akhilleus halihazırda kendisinin farkında olan, soylu bir evde ahlaki değerleri öğrenen bir kahramandır. Ne yazık ki Telemakhos bunların hepsinden mahrumdur. Babası Odysseus Truva savaşı sonrası eve dönmemiştir hatta nerede olduğuna, ölü mü diri mi olduğuna dair hiçbir haber yoktur. Annesi ve dadısı tarafından büyütülen Telemakhos, içinde yaşadığı ve Homerik kültüre ait eril değerlerden, erdemlerden yoksundur. Dahası annesi Penelope'nin talipleri sarayı ele geçirmiş ve Odysseus'un yerine kral olmak için yarış halindedirler. Böylesi bir ortamda ait olduğu sosyal sınıfın tüm üstünlüklerinden yoksundur. Üstelik bahsi geçen üstünlükleri kazanma ve onun için önceden belirlenmiş olan onurunu/şerefini elde etme adına kimin danışmanlığına başvuracağını bile bilmemektedir. İşte Telemakhos'un eğitimi bu onurun/şerefın kazanılmasına dairdir. Bu şeref ya da kahramansı şeref, parlak bir itibara/saygınlığa sahip olmak olarak da çevrilen *kleos* kavramı üzerinden açıklanır ve Telemakhos'un eğitimi onun kazanılmasına yöneliktir.

Jaeger'e göre, deneyimli öğretmenlerinin tavsiyeleri dinlemesi üzerinden halim selim bir genç olan Telemakhos'un şerefe yükselişine tanık oluruz (Jaeger, 1946, s. 29).³ Dolayısıyla *kleos* üzerinde durmak Telemak-

³ Bu yükseliş ya da kahramanın içsel gelişimi kimi yorumculara göre Grek edebiyatına oldukça yabancı bir temadır ki bu yüzden söz konusu Telemakhos'un eğitimini tam aksi şekilde yorumlama eğilimindedirler. Söz konusu farklı yorumları en iyi görebileceğimiz iki

hos'u şerefe yükselten eğitimi anlamak açısından yararlı olacaktır. Şimdi öncelikli anlamıyla *kleos* "haber" demektir. Telemakhos da *kleosu* ilk önce bu anlamda kullanır ve etrafındaki insanlara babası hakkında bir haber alıp almadıklarını sorar. Diğer yandan *kleos* hakkında haber almak adına soru sorulan kişinin yaşam hikayesinin bir parçasıdır; kişinin tarifidir (Redfield, 1994, s. 32) ve bu da *kleosun* ikinci tanımına uygun geçişi sağlar. Çünkü ikinci tanımıyla *kleos*, birinin diğerleri için ve kendisi için olan değerini belirler (Segal, 1983, s. 22). Bu belirleme Homerik bir kahraman için yaşamından daha önemlidir; hatta onun kaybedilmesi tam bir utanç meselesidir. Örneğin Akhilleus *İlyada*'da Truva'da savaşması sonucu kazanacağı *kleosu*, *kleosunun* kaybetmiş olduğu uzun bir yaşama yeğleyeceğini söyler (IX. 412-416).

Fakat bazen Penelope'nin durumunda göreceğimiz üzere bir kadının *kleosundan* bahsetmek de mümkündür. Soylu bir kraliçe olan Penelope, kocası Odysseus'un yokluğunda kendisiyle evlenmek isteyenlere karşı sadakatini korumak adına, savaş alanında rakipleriyle savaşan bir kahraman gibi savaşır (Segal, 1983, s. 30); bu savaş onun kahramanvari *kleosunu* doğurur. *Kleos* kimi zaman bir tür sosyal kimlik olarak da görülebilir. Her insanın bir tarihi vardır ve sahip olunan tarih aynı zamanda insanın kimliğini, kim olduğunu da belirler. Söz konusu kimlik ise sosyal bir role bağlanmasıyla devam ettirilir (Redfield, 1993, s. 34). Sosyal ve bireysel kimlik anlamıyla *kleosun* kazanılma serüvenine en iyi Telemakhos'ta tanık oluruz.

Odysseia *kleosunu* kazanması gerektiği varsayılan, yetişkinlikle ergenlik arasındaki çağda bulunan bir erkeğin, Telemakhos'un hikayesiyle başlar (Petropoulos, 2011, s. 1). Telemakhos ilk dört kitap boyunca *kleosu* uğruna eyleme geçmesi adına sürekli zorlanır. Bu uğurda ilk öğretmeni ise şaşırtıcı bir biçimde bir erkek değil kadın tanrıça olan, Athena'dır. Fakat burada şu da eklenmelidir ki Athena en erkeksi, üstelik de tek bakire tanrıçadır. Bir anneden değil bizzat Zeus'un başından doğmuştur (Finley, 2014, s. 166) ve çoğunlukla akıllı temsil eder. Zaten kitapta da Telemakhos'a kendi kılığında değil, adı "öğüt veren", "danışman" anlamlarına gelen Ithaka'nın komşu adası Taphos'un kralı Mentos olarak görünür. Telemakhos'un babasızlıktan ve sarayı işgal eden taliplerden doğan acısını

okuma için bkz. Havelock, 1963; Verdenius, 1970.

güce dönüştürmeye çalışır (Petropoulos, 2011, s. 6). Geleneksel kuralları öğretecek bir babanın yokluğunda Athena bu özsel yoksunluğu giderme adına eğitici bir rol üstlenir. Bu eğitim ise ancak Telemakhos'un belli durakları olacak bir yolculuğa çıkmasına ve her bir durakta *kleos*unu kazanmış bir Homerik kahramanla tanışmasına ve onlardan bir şeyler öğrenmesine bağlıdır. Çünkü üstüne konuşulan eğitim bir tanrıça ile başlasa bile adım adım ilerlenmesi gereken uzun bir süreci kapsar. Bir kahramanın ya da kralın ömür boyu süren deneyimini, hiçbir deneyime sahip olmayan bir gence bir anda telkin etmek mümkün değildir (Clarke, 1963, s. 130).

Bu zorluklar içinde öncelikle Athena'nın eğitimi altına giren Telemakhos ondan aslında babasına ne kadar benzediğini öğrenir. Bu, onun kaybettiği cesaretini kazanması adına yapılan bir hamledir de. Kimliği hakkında şüpheleri olan Telemakhos'a öncelikle Odysseus'un oğlu olmaya layık olup olmadığı öğretilmelidir (Petropoulos, 2011, s. 9). Athena onu içine düştüğü melankoliden kurtarmalı, kahramanlar dünyasına dair sahip olduğu rüyalarını gerçekliklere dönüştürmelidir (Clarke, 1963, s. 130). Bu yüzden de eğitime en büyük kahramanlardan biri olan babası Odysseus'a dair hikayeler anlatarak başlar. Bunun nedeniyse bir kahramanın *kleos*unun ölümünden sonra var olmayı sürdürmesi için onunla ilgili sözlü bir geleneğin devam etme zorunluluğudur (Petropoulos, 2011, s. 28):

... Geldim buraya, ama uzaktaymış baban,
tanrılar alıkoymuşlar yolundan onu.
Ama ölmedi Odysseus, yeryüzünde, sağ ...
Artık uzak kalmayacak Odysseus baba toprağından,
demir zincirlerle bağlasalar onu kısıvrak,
gene bulacak buraya gelmenin yolunu,
çünkü binbir türlü çare var onda.
Ama söyle şimdi, anlat bana açıkça,
Odysseus'un oğlu musun, bu kadar büyüdüün mü?
Yüzünle, gözlerinle çok benzersin ona... (Homeros, 2008, 195-210).

Bu soruya Telemakhos, babasını tanımamanın verdiği çaresizlik ve acıyla cevap verir:

... anama bakarsan, Odysseus'tan olmuşum,
 doğrusu ben bilmem, kimse de bilmez babası kim?
 Mutlu bir adamın oğlu olaydım keşke,
 malı mülkü arasında geçirseydi son günlerini.
 En talihsiz ölümlülerden benim babam, öyle derler,
 madem sordun, bunu böylece bil (Homeros, 2008, 215-220).

Telemakhos'un dile getirdiği çaresizlik karşısında Athena ona, şanlı Odysseus'un sahip olduğu *kleosu* hatırlatır ve Telemakhos'a onun oğlu olmak bakımında bu *kleosa* sahip çıkması gerektiğini söyler. Bunun için onu cesaretlendirmeye çalışır ve öncelikle sarayı işgal eden taliplere akşam yapılacak yemekte karşı çıkmasını ve sarayı terk etmelerini buyurmasını ister. Ne yazık ki taliplerin alayları eşliğinde başarısızlığa uğrayan Telemakhos'un *kleosunu* kazanması için atması gereken ikinci adım, Athena ile bir gemi yolculuğuna çıkmak; bu yolculuk boyunca hem babasıyla ilgili bir haber almak hem de onun için baba figürü olabilecek kahramanlarla tanışmaktır. Bu kahramanlardan ilki Nestor'dur. Nestor, Jaeger tarafından ölümlü insanların üç soyunu gören ve karmaşa içindeki şimdide tıkalı kalmış kişileri anın şiddetinden kurtarmaya çalışan *sophrosynenin* (ölçülülük) kişileşmiş hali kabul edilir (Jaeger, 1946, s. 48). Bunlara ek olarak Nestor ilerleyen yaşa eşlik eden bilgeliğin ilk temsilcisi olarak da görülür ve en büyük üstünlüğü sahip olduğu deneyimdir (Finley, 2014, s. 146). Dolayısıyla Telemakhos'a öğreteceği en değerli şey, geçmişteki kahramanlık hikayeleri üzerinden bir kahramanın *kleosuna* nasıl kavuştuğu olacaktır. Nestor'un karşısına çıkan Telemakhos'a eşlik eden Athena'dır ve Nestor tanrıçayı tanıdığı anda Telemakhos'un kötü ya da cesarettен yoksun olmayacağını çünkü şimdiden ona tanrıçaların eşlik ettiğini belirtir (Adkins, 1960, s. 38). Bu nedenle de onu kendi oğlundan ayırmaz ve sarayında istediği kadar kalmasına izin verir.

Fakat babası hakkında tatmin edici bir bilgiye kavuşamayan Telemakhos, Nestor'un yanından bir başka ünlü kahraman olan Menelaos'un sarayına gitmek üzere ayrılır. Menelaos *İlyada*'da Truva savaşının başlama nedeni olarak gösterilen Helen'in kocasıdır. Truva savaşı bitiminde Helen, kocasının yanına geri dönmüş ve onun sarayında yaşamaya devam etmiştir. Menelaos'un sarayına varan Telemakhos *kleosun* ilk anlamını

kastederek babası hakkında haber elde etmeye geldiğini söyler:

... [Menelaos]... Telemakhos'un yanına varıp oturdu, diller döktü

“Ne diye geldin buraya, yiğit Telemakhos, söyle bana,

ne diye aştın engin denizin sırtını,

tanrısal Lakedaimon'da ne işin var?

Halkın mı gönderdi, kendin mi geldin, de bana.”

Aklı başında Telemakhos karşılık verdi, dedi ki:

“Zeus'un beslediği, Atreusoğlu, halkların önderi,

sormaya geldim babamdan bir haber var mı diye...

ne olur anlat bana, nasıl öldü' o,

belki gözlerinle gördün, belki duydun bir yolcudan” (Homeros, 2008, IV. 310-330).

Alıntıdan anlaşılacağı üzere Telemakhos, Menelaos'a babasıyla ilgili ya ilk elden ya da bir başkasından duyduğu bir haber olup olmadığını sorar. Sorusunun cevabını bir kez daha alamayan Telemakhos Ithaka'ya evine geri döner. Ama eski Telemakhos değildir. Yaptığı tüm yolculuklar onu sonunda bir “adam” yapmıştır. Artık Odysseus'a yaraşır bir oğuldur ve döndükten sonra ilk yaptığı şey, annesinin taliplerine bir kez daha karşı çıkmayı denemek olacaktır. Fakat bir farkla, bu kez yalnız değildir; Odysseus Ithaka'ya dönmüş ama kimliğini gizlemiştir. Kendisini Telemakhos'a tanıttığı anda onlara eşlik eden bir kez daha Athena'dır. Bu anlamda Athena'nın başlattığı eğitim bir kez daha onun görünmesiyle hedefine ulaşmış görünür. Baba oğul hasret giderir, sarayda olup biteni konuşur, birlikte plan yapar ve Penelope'ye sahip olmak adına düzenledikleri müsabakada oğlunun da yardımıyla Odysseus tek tek tüm talipleri öldürür. Bu aynı zamanda sonunda bir kahraman olma *kleosuna* sahip olan Telemakhos'un da zaferidir. Eğitimi sonuçlanmış ve içine doğduğu sosyal sınıfa layık bir kral oğlu haline gelmiştir.

Sonuç

Şimdiye kadar anlattıklarımız ışığında şu sonuca varabiliriz. Homerik eğitimin iki temel kahramanı durumunda olan Akhilleus ve Telemakhos'un eğitim aşamaları, yöntemi ve sonucu birbirlerinden farklı olsalar da

eninde sonunda iki kahraman aynı amaca yönelik eğitilir: içine doğdukları sosyal sınıfın, toplumun değerlerine sahip olan, onlara biçilen pay anlamında *aretelerini* gerçekleştiren kişiler olma. Bu amaç aslında Homerik eğitimin temel amacıdır, içerdiği ahlaki değerler, başat değerlerdir. Fakat bu değerlere iki kahraman farklı yollardan ulaşır. Telemakhos eğitim sonunda bir ergenden yetişkin bir “adam”a dönüşmüştür. Bu dönüşüm ise kendisinin kim olduğunun farkına varmasıyla, bir anlamda hem kişisel hem sosyal kimliğini elde etmesiyle gerçekleşir. Şu açıktır ki Telemakhos’un eğitimi okulda verilen eğitime benzer bir şey değildir; öğretime değil de aktarıma dayanır. Bir gencin deneyim kazanması yoluyla kendisine miras bırakılan dünyaya kabulü anlatılmaktadır (Clarke, 1963, s. 142). Telemakhos en başında hiçbir karaktere sahip değilmiş gibi gösterilir; sürekli başkalarının ona öğüt vermesine muhtaçtır. Bu muhtaç olma hali içinde Telemakhos babasız bir biçimde annesi ve dadıların elinde büyüdüğü için daha iyi huyludur ve öğretmenlerini her zaman dört gözle dinler.

Öte yandan Akhilleus’a geldiğimizde ise Kheiron’dan edindiği özelliklerinden dolayı acımasız/amansız bir karakterle karşı karşıyayızdır. Böylesi bir karaktere sahip olan Akhilleus çoğu zaman öğretmenlerine karşı çıkar ve karakteri dolayısıyla da sıradan bir eğitime, öğretmene tabi kılınamaz. Bu yüzden bedeninin öğretmeniyle, ruhunun öğretmeni farklıdır. Kheiron onun bedenini evcilleştirirken, Phoinks ruhunu evcilleştirir. Dolayısıyla bir Homerik kahraman olarak hem sözlerin hem de eylemlerin adamı haline gelir. İki öğretmenin verdikleri iki farklı eğitimden geçmesi bir yandan onun iki dünya arasında sıkışmasına neden olur bir yandansa onu kahramanların en şanlısı yapar, tam da Akhilleus’un istediği gibi...

Kaynaklar

- Adkins, A. W. H. (1960). *Merit and Responsibility: A Study in Greek Values*. Oxford: Clarendon Press.
- Avery, H. C. (1998). Achilles’ Third Father. *Hermes*, 126 (4), 389-397.
- Clarke, H. W. (1963). Telemachus and The Telemacheia. *The American Journal of Philology*, 84 (2), 129-145.
- Finley, M. (2014). *Odysseus’un Dünyası*. (Çev. G. Durna). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Havelock, E. A. (1963). *Preface to Plato*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

- Heslin, P. J. (2005). *The Transvestite Achilles: Gender and Genre in Statius' Achilleid*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Homeros. (1975). *İlyada*. (Çev. A. Erhat & A. Kadir). İstanbul: Can Yayınları.
- Homeros. (2008). *Odysseia*. (çev. A. Erhat & A. Kadir). İstanbul: Can Yayınları.
- Jaeger, W. (1946). *Paideia the Ideals of Greek Culture 1: Archaic Greece-The Mind of Athens*. (Trans. G. Highet). Oxford: Oxford University Press.
- Lloyd-Jones, H. (1971). *The Justice of Zeus*. Berkeley: University of California Press.
- MacIntyre, A. (2001). *Ethik'in Kısa Tarihi*. (Çev. H. Hünler & S. Zelyut Hünler). İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Mackie, C. J. (1997). Achilles' Teachers: Chiron an Phoenix in The 'Iliad'. *Greece & Rome*, 44 (1), 1-10.
- Marrou, H. I. (1982). *A History of Education in Antiquity*. (Trans. G. Lamb). Wisconsin: University of Wisconsin Press.
- Mutlu, B. (2017). Platon'da ve Platon Öncesi Metinlerde *Mimesis*. *Art-Sanat*, 8, 9-34.
- Mutlu, B. (2018). Alasdair MacIntyre'in Çağdaş Sorunlar Karşısında Yeni Aristotelesçiliği. *Kilikya Felsefe Dergisi*, 1, 39-63.
- Petropoulos, J. C. B. (2011). *Kleos in a Minor Key: The Homeric Education of a Little Prince*. Cambridge: Harvard University Press.
- Platon. (2010). *Devlet*. (Çev. S. Eyuboğlu & M. A. Cimcoz). İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- Redfield, J. M. (1994). *Nature and Culture in the Iliad. The Tragedy of Hector*. Durham: Duke University Press.
- Segal, C. (1983). Kleos and Its Ironies in the *Odyssey*. *L'Antiquite Classique*, 52, 22-47.
- Verdenius, W. J. (1970). *Homer, the Educator of the Greeks*. Amsterdam: North-Holland Publishing Company.

Öz: En erken çağlardan itibaren Homeros eğitimde, sosyal ve politik hayatı şekillendirmede bir otorite olarak kabul edilmiştir. Bunun nedeniyse Homeros'un İlyada ve Odyssea'da içinde yaşanan kültürün başat değerlerini, ahlaki erdemlerini kahramanlar üzerinden anlatmasıdır. Aslında bu anlatım onun Yunanlıların ilk öğretmeni olarak kabul edilmesinin yolunu da açmıştır. En ünlü öğrenciler ise Akhilleus ve Telemakhos'tur. Akhilleus İlyada'da, Telemakhos Odyssea'da öğretmenleri üzerinden belli bir eğitime tabi tutulur. Fakat iki kahramanın eğitimi hem benzerdir hem de kimi yönlerden farklıdır. Akhilleus doğduğu andan itibaren ait olduğu sınıfın değerlerini, kim olduğunu bilir. Telemakhos ise babasız bir çocuk olarak henüz kendisinin kim olduğunun farkında değildir. Yine de yalnızca sözleri değil eylemleri de merkeze alan eğitimleri sonucunda iki kahraman hem nerede ne söyleyeceklerini hem de nerede ne yapacaklarını bilirler ve Homerik bir kahraman olma şerefine yükselirler. Makalede bu iki kahramanın hem farklı hem de benzer eğitimleri ayrıntılı bir biçimde ele almayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Homeros, Homerik eğitim, erdem, Kleos.

